

СУДРЫН ОРЧУУЛГА ДАХЬ ГАЛИГИЙН АСУУДЛЫГ ХЭЛНИЙ СУРГАЛТТАЙ ХОЛБОН АВЧ ҮЗЭХ НЬ

Т.Болдбаатар

Монгол Улсын Их Сургуулийн Ази судлалын тэнхим

СУДРЫН ОРЧУУЛГА ДАХЬ ГАЛИГИЙН АСУУДЛЫГ ХЭЛНИЙ СУРГАЛТТАЙ ХОЛБОН АВЧ ҮЗЭХ НЬ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ СУРГУУЛИЙН АЗИ СУДЛАЛЫН ТЭНХИМ
Т.БОЛДБААТАР

ГОЛ АГУУЛГА

- Монгол ба Японы нийтлаг буддын сойл
- Эх бичиг судлалд судрын судлаага болон орчуултын ач холбогдол
- Буддын судар дахь галигийн асуудал
- Монгол хэлэр галиглсан жишээ ба анхаарах зүйл
- Япон утий монгол цирил үсгээр галиглахдаа нэгдсэн журам барихын чухал болох нь
- Кирилл үсгээр тэмдэглэхдээ тохиолддог буй алдаа ба түүний шалтгаан
- Кирилл үсгээр хэрхэн тэмдэглэх тухай зарим санал
- Тэгсгэлд

МОНГОЛ БА ЯПОНЫ НИЙТЛЭГ БУДДЫН СОЁЛ 1

Япон, Монгол хойр улс нь адилхан буддын шашингт улс юм.
Монгол орны нутагт буддын шашин дэлгэрэн нь тэртээ Хүчинчийн үед хурна гэж үздэг.
Япон буддын шашин албан ёссоор дэлгэрэн нь 538 он гэж үздэг.
Монголын буддизмийн онцлог бол Түнд буддистийт ини. Бага болон их хөгжлийн хамтад нь
багтасан ерөнхий буддизм юм. Энэтхэгээс төвдээр дэхин нийтийн ишигэлжүүлжээ.
Японы буддизм бол Эзун Аанд далгэрэнж их хөгжлийн шашин болно. Энэтхэгээс Хятад, Солонгосын
хойжор дамжин нийтийн шашин чанартыг иссөр агуулсан шашин.
Мэдээж олон төрлийн урсгалтай учраас иниисэн буддизм болон ялгаатай талууд бас олон бий.

МОНГОЛ БА ЯПОНЫ НИЙТЛЭГ БУДДЫН СОЁЛ 2

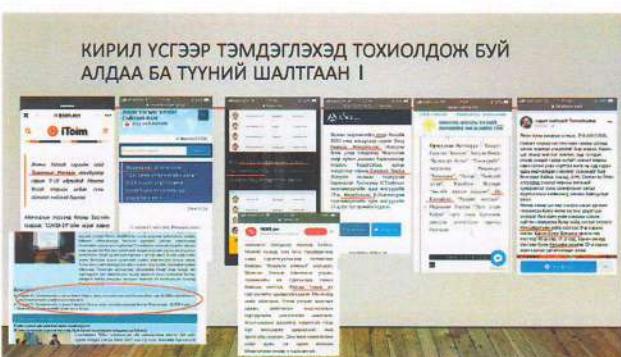
Монгол болон Японы буддын шашинд нийтлаг буддын олон бий.
Тэддээрийн нийтийн буддын шашин үг хэлэгээ, нэр томынбайни нийтийн талтуд багтана.
Нэр томьёо анх истирэх ирсон нь монгол хэлний үеүүл болиудаа хамгийн орчуулгар нийтийн.
Япон хэлний түүцд бол ичдээдэдэд хэлд уг болж ом.
Гэхдэд уг сурвалж нь албаны сонсогийн хэлэвнээс орчуулсан орчуулсан нэр томьёо гол эснэгжээ.
Монголын буддын шашин тол төв болсон гарын нэг бол Гандан хийд. Гандан гэдэг уг Тэрг балжиглант хийд гэсэн штетэй.
Миний нийтийн хийд, яланхилээний хийд болон Хятададаа байдаг. 極楽寺
Амарбасангийн хийд миний хийд нааршадай. 頂平寺
Түүнчлийн бие буддад олон ийндуудайг и гэсэн хөөр ялангуяа орчуулсан, обитголцээ боломжтай.
Жиджигэб, Номын балжиглант хийд. 法華寺 гэх зэрэгээ орчуулсан болно.

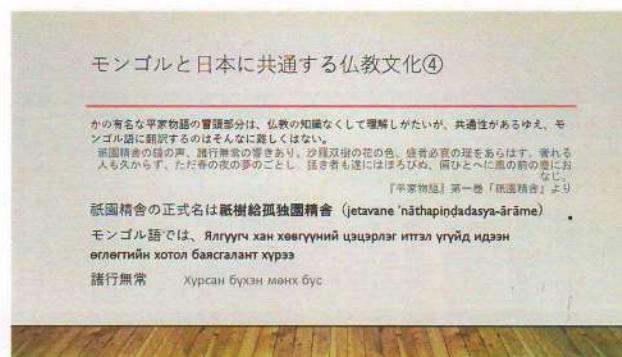
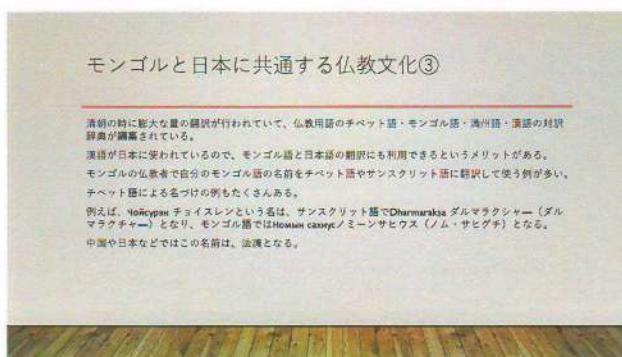
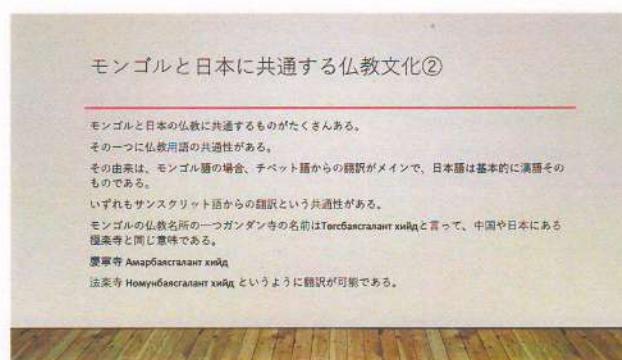
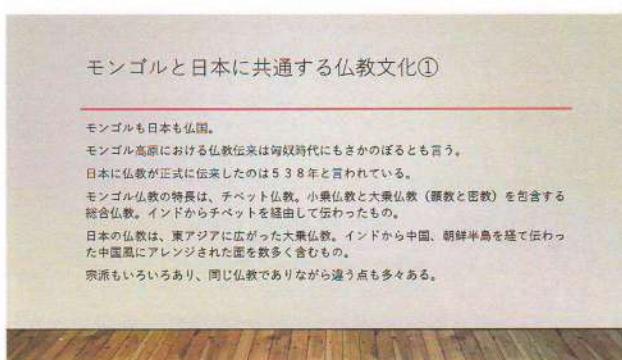
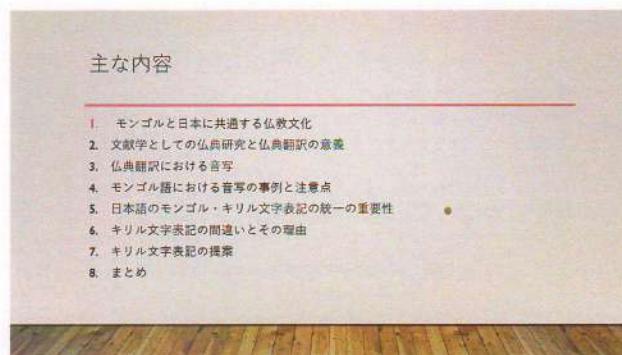
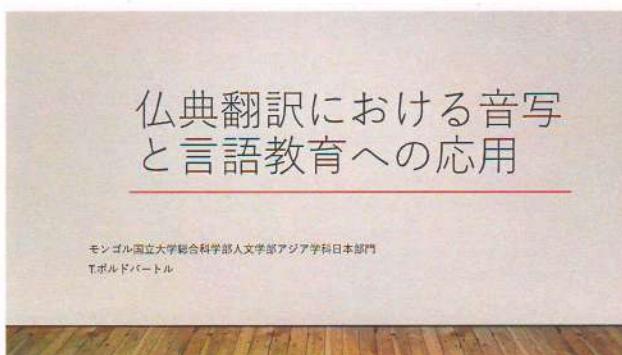
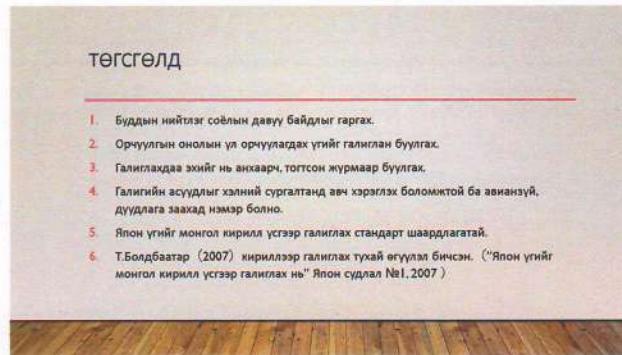
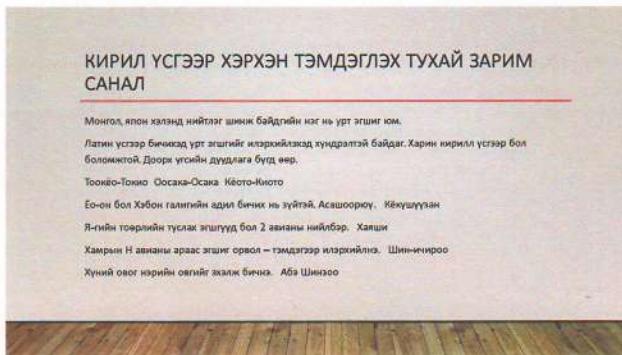
МОНГОЛ БА ЯПОНЫ НИЙТЛЭГ БУДДЫН СОЁЛ 3

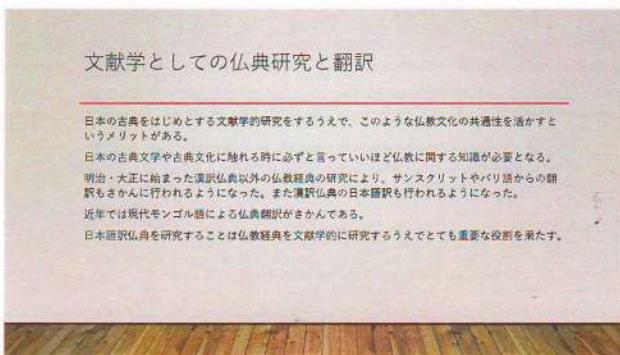
Маник Чин улсын үед маш их хэмжээний орчууллын ажил явагдаж байсан багаад буддын шашин нэр томъёоны төвд, монгол, маник, хятад хэлний толь бичиг олон тооны эмчэгтэйн гарсан байдал.
Японы буддын сурьмын гол хам бол эртний хятад, хал. Тийм учраас монгол хэл ба япон хэлний орчуулга хийжээд энэ давуу талын ашиглах боломжтой юм.
Монголын буддын шашин зугтгийнгүй, нэр орчуулгач нар өөрийн ярийг төвд болон санскрит хэлээр орчуулдаг ядан их байсан. Төвд хэлэр хүүхдээрээ нэр өгөх ядан ч маш нийтэй.
Хийнзэлблэг, Чойсүрэн гэдэг төвд нэр санскрит хэлээр бол Дармдараачаа болно. Монгол хэлээр бол номын санус, ном санчи гэсэн уг болон юм.
Тэгээл энэ нэр Хятад японд яг адилхан байна. 法華

МОНГОЛ БА ЯПОНЫ НИЙТЛЭГ БУДДЫН СОЁЛ 4

Япон алдартай транспортын дурсгал Ханко моногатари (家宝物語) зохиолын хийж ласж. Үүнийг
олжлох буддын шашин талаарх мадлал бас чухал. Гэхдээ нийтлаг чавар байгаа учраас монгол хол руу
орчуулжад тийн ч хэчнүү бийж юн.
妙義精舍の鏡の裏、旅行經常の書きあり。妙義双樹の花の色、患者必吉の墨をあらはす。
書かれる人も久からず、ただ春の夜の夢のことし。墨書き者もまたにはほううの墨の墨に墨の墨に墨の墨。
「平安物語」第一卷・佐伯清房より
延喜隆古　Энэ уг бүтээрээ бол 稲荷給田独団精舎 (jetorane "nāthaṇopadesa-sūtra-śālīm")
Монгол хэлэр бол Глүгүүч хан автогүүний цийцүүрэг итгэл үүчдээ идэвхийн огийн холын
游行無常　Хурсан буюн мөнх бүр

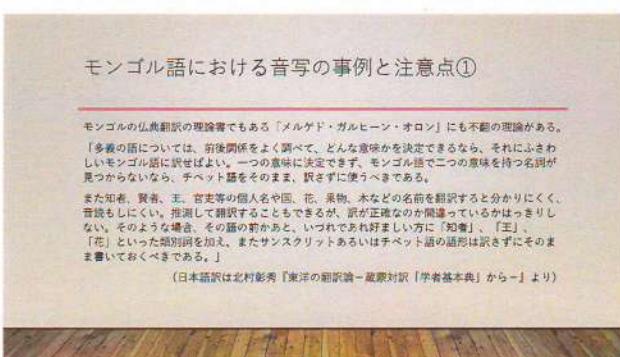

仏典翻訳における音写

漢訳仏典の翻訳論に五種不翻（玄奘）というのがある。翻訳不可堪な五種に対して原語のまま使うとう考え方である。サンスクリット語をそのまま音写するということである。

1. インドにあっても中国にはない物の名前。例えば、迦楼羅（カルタ）という鳥の名前。
2. たくさん人の意味を含んで一言では説しにくいもの。例えば陀羅尼。
3. 音节を解説するより、原語の音感を保つ方が、神聖な祭典も加わり適切と思われる場合。例えば慈悲梵のような文獻。
4. いつからなく使われていた音字で、すでに一般化していたもの。例えば般若心経に出てくる用語多羅三波三菩提など。
5. その2に似ているのですが、翻訳すると真意が失われる恐れのあるもの。例えば仏陀という言葉。

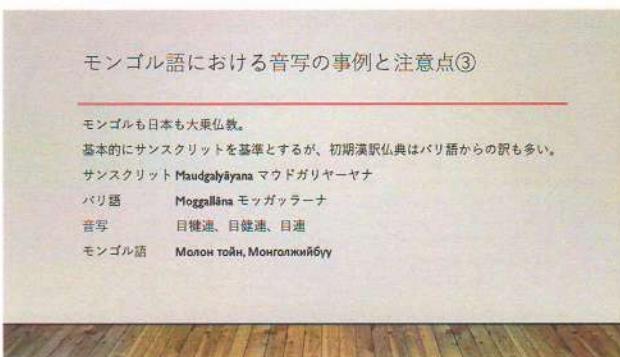
(<http://tobifudo.jp/newmon/kyoto/5fuhon.html>)

モンゴル語における音写の事例と注意点②

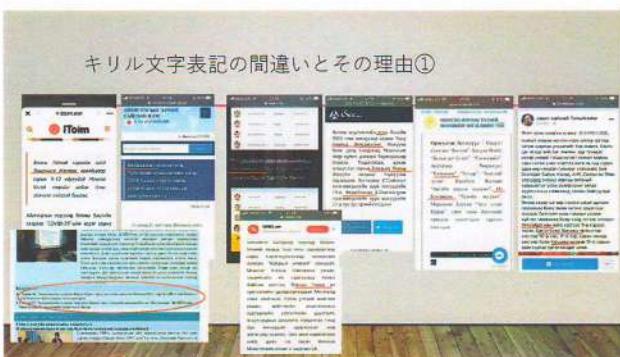
最近、人気を集めているテレビドラマ「朝鮮半島」や本屋で販売されている仏教関係の本などでは、サンスクリットだけでなく、パリ語からの音写も見られるようになった。

サンスクリットをパリ語か
原語は何語かということよく調べる必要がある。混同は止め。
例えば、(梵) Gautama Siddhārtha ガウタマ・シッダルタ
(パリ語) Gotama Siddhātha ゴータマ・シッダッタ
Gotama Siddhārtha はありえない。

日本語のモンゴル・キリル文字表記の統一的重要性

日本語の音をできるだけ正確にキリル文字で表記することはとても重要である。
日本語の音声指導に欠かすことができないといっても過言ではない。
ただし、現在の日本語教育ではキリル文字を扱っている例はあまり見られないのが現状である。
それでも、新聞やニュースをはじめ、いたるところに日本人の名前やモンゴル人人力士の日本名が目に付く。
しかし、それらは正しく書かれていないのが多い。

キリル文字表記の間違いとその理由②

キリル文字表記の間違いには大きく分けて二つの理由がある。

1. 日本語の音声に対する正確な知識の不足
日本語に長母音がある。おおさか おさか とうきょう ときお
拗音の書き方 しゃ・しゅ・しょ ちゃ・ちゅ・ちょ
母音の無声化 むすこ しゅじゅしつ
促音 あっち きって
2. モンゴル語のキリル文字の特徴について不十分な知識
二重母音の特徴 エイエイは発音が一つではない。

キリル文字表記の提案

モンゴル語と日本語には共通性もある。長母音である。
ローマ字では母音は扱いにくい。キリル文字ではこれが表記できる。
Toonkō-Tokio Oosaka-Osaka Kēto-Kioto 等の発音の違い
拗音はヘボン式のように書く。
そもそも二重母音の後に母音を書かない。Хаяш
撥音の後にハイフンを入れる。
人の名前は苗字を先に書く

Asashooriou, Kēkushūzan
Shinnichiroo
Abz Shinzo

まとめ

1. 仏教文化の共通性を活かすべき。
2. 仏典翻訳理論には不適というのがあり、音写という形をとる。
3. 音写の際、原語に十分注意し、基準に沿ってするべき。
4. 音写は言語教育にも応用でき、発音練習の時や音声指導に役立つ。
5. 日本語をモンゴルキリル文字で表記するための基準が必要。
6. T.Boldbaatar (2007) ではキリル文字の表記についての試みをしている。
("Япон үгийг монгол кирил үсгээр галиглах нь" Япон судалал №1, 2007)

АСУУЛТ, ХАРИУЛТ

АСУУЛТ 1: МУИС-ийн 4-р курсийн оюутан Оюунтунгалаг байна. Та сая Абэ Шинзо биш, Шинзо Абэ гэж хэлдэг гэсэн шүү дээ. Тэр номон дээр тэр хүний бичсэнээр Абэ Шинзо гэх нь зөв гэсэн. Эхлээд овог нь байх ёстой, дараа нь тухайн хүний нэр нь байх ёстой, монголчлоод үзэх юм бол гэсэн байгаа. Энэ нь таны саналтай зөрчилдөөд байгаа болохоор үүнийг яаж тайлбарлах вэ?

ХАРИУЛТ 1: Зөрчилдөөгүй яг адилхан биш үү? Би Абэ Шинзо гэж бичнэ гэж хэлсэн. Овог нь эхэндээ байна. Тэгээд би бусад улсын тэргүүнүүдийг нэрийг жишээ болгон авсан. Ингэж хэлж болохгүй биз дээ гэж жишээ авсан. Тэрийг жаахан андуурч ойлгосон юм уу?

АСУУЛТ 2: Уучлаарай, тэгвэл одоо яг бид нарын хэрэглэдэг энэ хэрэглээ, юу ч гэмээр юм бэ дээ гэнэт өөр болчихвол бидний сэтгэхүйн хувьд зөрчилдөөн гарах юм болов уу?

ХАРИУЛТ 2: Ойлголоо. Жишээ нь, Токио гэх мэт үгийг ингээд бичээд сурчихсан юм чинь, дасчихсан юм чинь гэсэн үг үү. Энэ чинь жархан жилийн өмнөх асуудал шүү дээ. Тэгээд кирил үсгээ сольсон. Цаашдаа бид нар зуун жил кирилл үсгийг ашиглай гэвэл одооноос сольж, эртнээс засахгүй бол бид нар кирилл үсгийг авиа зүйн үүднээс ойлгохоо болж байна шүү дээ гэдэг л асуудал.

АСУУЛТ 3: Сайн байна уу, Энхчимэг гэдэг. Mash сонирхолтой илтгэл тавьсанд юуны түрүүнд баярлалаа. Галиглахыг нэг стандартад оруулах шаардлагатай гэдэг дээр 100 хувь санал нэг байна. Манай сургалтын төв бол өөрсдийнхөө сургалтад Япон-Монгол төвийн Марүгото гээд сурх бичиг байдаг шүү дээ, түүнийг ашигладаг. Марүгото сурх бичгийг үзэхээс өмнө хирагана, катаганагийн сурх бичгийг Япон-Монгол төвөөс гаргачихсан байгаа байхгүй юу. Түүн дээр галигуудаа бүгдийг нь бичихсэн. Кирилл үсгээр яаж бичих вэ гэдгийг, ШЯА, ШЮҮ, ШЁО-г жишээлбэл, “ёо”-гоор бичих юм уу, “яа”-гаар бичих юм уу, эсвэл “а”-гаар бичих үү, “о”-гоор бичих үү, яаж бичих вэ гэдгийг нь заасан сурх бичиг гараад ирчихсэн. Яг тэр сурх бичгийг бид нар сургалтын төв дээрээ ашигладаг. Таны хэлснийг сурх бичигт оруулаад, сургалтын төвүүдэд оруулаад ирэх юм болбол түүгээр нь заамаар байна.

ХАРИУЛТ 3: Баярлалаа. Миний 2007 онд бичсэн галиглах тухай өгүүлийн ар талд би хүснэгтийг оруулсан. Тэр хүснэгтэд япон хэлний хирагана, катаганаар бичиж болох бүх авиануудыг

хүснэгтээр нь гаргасан. Гадаад үгийг тэмдэглэх дээр нь хүртэл холбогдуулаад, тэрнийгээ латинаар галигладаг Японы гурван төрлийн галиг байдаг, хэбон, нихоншики, күнрэишики гээд, тэрийг оруулсан мөн тэрнээс гадна орос галигийг оруулаад, өөрийн санал болгож буй Монгол галигийг оруулчихсан лавшуулсан хүснэгт байгаа. Хираганагаар тэмдэглэж болох бараг бүх авиааг оруулаад тавьчихсан байгаа л даа. Түүнийг олж үзэх юм бол байгаа.

АСУУЛТ 4: Хаанаас олж унших вэ?

ХАРИУЛТ 4: Номын санд “Япон судлал 1” гэдэг сэтгүүл байгаа даа. Түүн дотроос хайж олж үзэж болно.

АСУУЛТ 5: Бурхан шашинд жишээ нь хорин нэгэн дарь эх ч юм уу? Бурхны нэр томьёо дотор тогтсон үг хэллэг байдаг уу гэдгийг нэмж асуух гэсэн юм.

ХАРИУЛТ 6: Япон, Монгол буддын шашин ижил мэт боловч өөр өөрийн онцлогтой байдаг. Ялангуяа Монголын буддын шашин Японыхоос ялгаатай нь очир хөлгөн гэдэг нь тусдаа. Энэ дотор болохоороо хорин нэгэн дарь эх гэдэг асуудал яригдана л даа. Япондоо бол хорин нэгэн дарь эхийг жирийн хүмүүс мэдэхгүй шүү дээ. Уламжлалт шашинд арай өөр байдаг. Гэхдээ үүний тогтсон орчуулгыг олох боломжтой. Манж чинь улсын үед түүний бүрэлдэхүүнд байсан таван улс байгаа шүү дээ. Тэр дотроо Хятад, Төвд, Монгол, Манж шарын шашинтай, Уйгар бол исламын шашинтай байсан. Энэ бүх хэлнүүд харилцан орчуулагдаад бүгд тавигдсан байдаг. Саяхныг хүртэл байсан Манж улс бол асар их орчуулга явагдсан орчуулгын улс байлаа л даа. Түүн дотор байгаа нэр томьёонууд төвд, монгол, хятад хэл дээрээ байна уу гэвэл хятад хэл дээрээ байгаа. Цагаан дарь эх, гэтэлгэч гэх мэт нэрнүүд бүгд байгаа.

АСУУЛТ 7: Тийм гарын авлага гэх мэт зүйл байдаг уу?

ХАРИУЛТ 7: Гарын авлага гэхээс зүйл толь бичгүүдийг олж үзэх хэрэгтэй. Харамсалтай нь тэр толь бичгүүд Бээжингийн номын санд, Тайваний номын санд хадгалагдаад ирсэн, бид тэрийг нь хувилж олшруулаад судлах хэрэгтэй байна шүү дээ. Бид нар хэрэглээнд оруулах хэрэгтэй байна, тийм үү? Тийм асуудал дутагдалтай байгаа учраас байхгүй. Олж үзье гэвэл хоёр хэлний хэвлэл, би өөрийнхөө туршлага дээрээс үзэхэд хэлний материалууд дээр бичсэн албан бичиг, захидал, судрууд дээрээс харьцуулан харж байж энэ ийм байсан юм байна гэдгийг мэдэх боломжтой. Гэхдээ цөөн тоогоор монгол, хятад, төвд хэлний буддын шашны нэр томьёоны толь гээд Бээжинд хэвлэгдсэн ном байдаг. Манайд олдож болох нь тэр.

АСУУЛТ 8: Тэр манайд хэрэгтэй юм уу?

ХАРИУЛТ 8: Гэхдээ тэр манайд 100% таарна гэхэд хэцүү.

АСУУЛТ 9: Тийм юм хийгээч, багш аа.

ХАРИУЛТ 9: Сайхан санаа байна. Том төслийн хэмжээний юм байна.

АСУУЛТ 10: Даваадорж байна. Надад бас нэг санал байна. Санскрит хэл, япон хэл... Санскрит хэл, монгол хэлийг хослуулан судалж байгаа судлаач хүн манай Монголд хэр их байдаг юм бэ? Энэ сайхан мэдлэг хуримтлалыг ашиглаад монгол нэрийг япон хэлэнд ханзаар буулгах ийм ном гаргах уу, гаргах бодол байгаа юу гэсэн 2 асуулт байна.

ХАРИУЛТ 11: Санскрит, монгол хэлний судалгаа хийж байгаа. Хэд хэдэн эрдэм шинжилгээний өгүүлэл байгаа. Хэл зохиол хүрээлэнгийн, юу билээ дээ нэр нь орж ирдэггүй ээ, тиймэрхүү юмнууд байгаа. Япон хэлтэй харьцуулсан судалгаа одоогоор олж үзээгүй байна. Мэр сэргийгдэж байж магадгүй. Гэхдээ докторын ажлын хэмжээнд одоохондоо байхгүй байгаа байх. Би өмнө нь нэг орчуулгын ажил хийж байсан. Японы гурван эх судрыг орчуулах ажил хийж үзсэн. Түүндээ тулгуурлаад Япон, зөвхөн Япон гэхгүй л дээ, бурхан шашны нэр томъёоны толь хийх мөрөөдөл байдаг боловч хийх боломж нь олдохгүй яваад л байна. Хэрвээ хийх боломж олдвол ямар ч байсан монголоор толгой үгийг хийгээд харгалдаж болохоор, холбогдож олдож болох үгнүүдийг, япон, хятад ойролцоо юмнууд байгаа тийм үү? Санскрит дээр нь англи хэл гэсэн нэр томъёонуудыг биччихээд, доод талд нь түүний утгын тайлбарыг монгол хэлээр оруулсан толь хийгээд, ард талынх нь индекс хэсэгт нь тухайн тухайн хэлнүүд дээр нь хайж олохоор гарчгуудыг хуудасных нь дугаартай оруулж өгөх тийм санаа уг нь байдаг юм.